

Ang SKB:s platsundersökning i Forsmark, Östhammars kommun. Kommunens medgivande.**Kommunfullmäktiges beslut 2001-12-04, ärende nr 1.**

Vid kommunfullmäktiges behandling av SKB:s, Svensk Kärnbränslehantering AB, anhållan om att få genomföra platsundersökning i Forsmark föreslog jag att ärendet skulle återremitteras.

Jag försökte förklara att ett ja kan innebära mycket mer än bara ja till ”provbörningar”. Östhammars kommun riskerar att bli hela Sveriges atomavfallsstation. Vi har SFR, lagret för låg- och medelaktivt avfall. SKB har pekat ut Forsmark som lämplig plats för slutförvar av använt kärnbränsle. Dessutom riskerar vi att få ytterligare lager för slutförvaring av annat långlivat radioaktivt avfall.

I de andra utvalda kommunerna, Tierp, Älvkarleby som transportkommun och Oskarshamn har man troligen fattat vad det rör sig om. Där försöker man ge fullmäktige en chans att sätta sig in i vad frågan handlar om och få tid till analys av aktuellt material. Man ger tillfälle till information och diskussion. Men icke i Östhammar.

I mitt inlägg pekade jag på ett antal färskare rapporter och utredningar som inte fullmäktige hunnit diskutera. Att amerikanska forskare i en hittills undgängd rapport till kärnkraftsinspektionen påstår att det sämsta läget för ett förvar är vid kusten ville man tydligen inte heller veta något mer om. Jag påpekade också att kärntekniklagen lägger allt ansvar för landets kärnavfall på kärnkraftsindustrin som hanterar frågan uteslutande som ett tekniskt problem, och därför inte tar upp mottagarens (kommunens) aspekter på frågan. Kärnkraftsindustrins och SKB:s ansvar för avfallet upphör nämligen när slutförvaret är klart och förslutet, medan kommunens ansvar kan börja i och med ett ja till provbörningar och gäller sedan för all evig tid. Kommunen måste därför försäkra sig om maximal säkerhet, då det är vi som får ta konsekvenserna om inte metoden och platsen håller vad SKB lovat.

För att ge fullmäktige tid till rådrum tyckte jag därför att det var ett rimligt krav att återremittera ärendet.

Nedan utvecklas mina argument för en återremiss.

Skulle man tro vissa uttalanden så var det inget speciellt beslut vi skulle ta i fullmäktige. Vi skulle bara tacksamt säga ja till provbörningar. I debatten fanns antydningar om att vi är väl inte bakåtsträvare och säger nej till mer kunskap. Vi tar ansvar. Jag beklagar att många fullmäktigeledamöter trodde att det vore så enkelt.

Det här att ta ansvar låter så vackert. Men vad betyder ansvar egentligen. I Norstedts Svensk ordbok kan man läsa följande:

Ansvar: skyldighet att se till att viss verksamhet fungerar och att ta konsekvenserna om så inte sker. Rent juridiskt kan det betyda: förpliktelse att stå till svars eller betala.

Är det trovärdigt att överhuvudtaget prata om att vi tar ansvar på det sätt som nu föreslogs när det gäller ämnen som är så farliga att de måste hållas skilda från mänskligt liv i hundratusentals år?

Är det en riktig verklighetsbeskrivning att säga att fullmäktigebeslutet bara handlade om provborrningar? Nej det är det knappast. När SKB:s projektledare Kaj Ahlbom var med på vårt senaste gruppsammanträde sa han faktiskt att ”nu går vi in i skarpt läge”.

Vi måste vara beredda på att ett ja i fullmäktige kan innebära att Östhammars kommun blir en verklig sopstation för atomsopor.

Vi har idag Forsmark 1, Forsmark 2 och Forsmark 3, men de ska ju avvecklas. Däremot har vi SFR, lagret för låg- och medelaktivt avfall. Farlighetstid man pratar om är upp till 500 år. Sedan har vi slutförvaret av använt kärnbränsle där Forsmark har pekats ut som lämplig plats av SKB. Dessutom har vi tre lager till som det pratats lite tystare om. SFL 3-5 för långlivat låg- och medelaktivt avfall. Om 30 år räknar SKB med att börja bygga lager för detta avfall. Enligt deras planer så kan detta lager samlokaliseras till slutförvaret för använt kärnbränsle eller SFR eller möjligen en tredje plats. Med ett slutförvar för använt kärnbränsle så kan vi utgå ifrån att vi också får de andra lagren, eftersom vi redan har SFR. Om vi nu ska ta ansvar, som en del påstår att man kan göra, så vore det väl inte helt fel att veta vad man tar ansvar för.

Vad gäller säkerhetsanalyser och systemanalyser för hela avfallsfrågan så vet vi att våra myndigheter varit tydliga. Man har vid olika tillfällen talat om och krävt en fullständig systemanalys. Jag kan bara konstatera att majoriteten inte tyckte att det var rimligt att vi har ett sådant underlag när vi nu ska ta ansvar.

Vi hade faktiskt också haft möjligheten att i förväg ställa krav. Men det har kommunledningen totalt missat. Beslutsprocessen har mer präglats av mottot *fort men fel* trots att förstudien pågått i sex år. Det hela började formellt den 23 maj 1995 med en anhållan från SKB om att få göra en förstudie i Östhammars kommun. Redan den 13 juni samma år var transportsträckan genom kommunfullmäktige avklarad. Historien upprepar sig. Det kan inte ha varit obekant för fullmäktige att vi har resonerat om att ge fullmäktige rimlig tid efter ett eventuellt regeringsbeslut att diskutera och överväga slutförvarsfrågans hantering. Alla pratade om att det behövdes cirka fyra månader. Även SKB har sagt detta. De ville ha ett beslut i år men det var under förutsättning att regeringen fattade ett beslut strax efter sommaren. Nu dröjde regeringsbeslutet ända till den 1 november. Redan samma dag sänds handlingarna ut till kommunstyrelsens arbetsutskott med ett pressmeddelande från regeringskansliet som beslutsunderlag och ett tidsschema som innebar att fullmäktige skulle fatta beslut den 4 december. Tid till analys och diskussion ansågs nu obehövlig. Den referensgrupp som kommunstyrelsen tillsatt redan 1996 har inte ens getts möjligheten att lämna synpunkter på hanteringen i

detta skede. Den hade kanske haft något att tillföra. Varför har det varit så bråttom i Östhammar att det inte ens funnits tid till en antydan till demokratisk process efter regeringsbeslutet? Det rimliga beslutet av kommunfullmäktige i det här läget borde ha varit en återremiss.

I de andra utvalda kommunerna, Tierp, Älvkarleby som transportkommun och Oskarshamn försöker man ge fullmäktige en chans att sätta sig in i vad frågan handlar om och få tid till analys av aktuellt material. Man ger tillfälle till information och diskussion. Men icke i Östhammar.

Jag gick så långt i debatten att jag misstänkte att det fanns en annan dagordning i Östhammar. Att SKB lobbade för att få komma igång med borringar redan i vinter. Hur kommer det sig annars att SKB visste om i förväg när vi skulle fatta vårt beslut? Åtminstone en vecka före regeringens beslut den 1 november. Detta tillbakavisade förstås kommunstyrelsens ordförande Birger Norén. När sedan fullmäktige vid sitt beslut ändå ändrade på kommunstyrelsens förslag att avtal trots allt skulle godkännas av fullmäktige så kunde inte Norén acceptera att Bengt Johanssons (c) förslag gick igenom. Då passade det att avslöja något som liknade en reservplan och tala om att han hade gjort upp med SKB om att villkoren skulle tas i fullmäktige.

I Oskarshamn har man under alla år haft en omfattande egen utredningsverksamhet med hjälp av konsulter. Där kommer fullmäktige att ställa en mängd krav på SKB som en förutsättning för att kunna säga ja till fortsatta undersökningar. Tidplan är att försöka fatta beslut tidigast i februari nästa år. Problem har dock uppstått med markägarna som kräver ersättning för intrånget.

I vår grannkommun Tierp har man tillsatt en särskild utredningsman för att ta fram beslutsunderlaget för fullmäktige. Den 5 december har man en studie- och informationsdag i fullmäktige där även den lokala opinionsgruppen, som faktiskt har kommunalt stöd, får tillfälle att föra en dialog med fullmäktige. Ursprungliga tidplanen är att försöka fatta beslut tidigast i februari nästa år.

Kärntekniklagen lägger allt ansvar för landets kärnavfall på kärnkraftsindustrin som hanterar frågan uteslutande som ett tekniskt problem, och därför inte tar upp mottagarens (kommunens) aspekter på frågan. Kommunens roll och perspektiv existerar överhuvudtaget inte i den nationella hanteringen och debatten, trots att kommunens extremt utsatta roll ställer helt andra krav på kärnavfallsprocessen än vad producenten gör. Kärnkraftsindustrins och SKB:s ansvar för avfallet upphör nämligen när slutförvaret är klart och förslutet, medan kommunens ansvar kan börja i och med ett ja till provborringar och gäller sedan för all evig tid. Producenten behöver "bara" uppfylla nuvarande lagar och regler och söker därför endast en *tillräckligt* bra metod och plats. Mottagaren däremot måste försäkra sig om *maximal säkerhet*, då det är vi som får ta konsekvenserna om inte metoden och platsen håller vad SKB lovat.

Om vi nu tror att vi kan ta ansvar så borde vi "utvalda" kommuner samarbeta. Det här är inte en tävlan mellan kommuner. Det är en nationell fråga och då borde vi också agera mer ansvarsfullt. En tillstymmelse till samarbete i Norduppland mellan referensgrupperna är inte vatten värd hos kommunledningen i Östhammar. Trots att vår kommunfullmäktiges ordförande finns med. Om fullmäktige hade återremitterat ärendet hade det kanske kommit tillbaka ett ärende som faktiskt innehållit något som kan liknas vid egen analys och som utmynnat i ett eget beslutsunderlag.

När det gäller det färskaste materialet borde det ha varit på sin plats att fullmäktige under ett seminarium diskuterat innebörden av bl.a. regeringens beslut och en psykosocial utredning.

Vad gäller den psykosociala utredningen måste vi dock vara medvetna om det tveksamma vetenskapliga värdet av den. Om man gör en enkätundersökning och bara får in knappt 43 % i svar så är det mer som vilken opinionsundersökning som helst och absolut inget mer. Det vetenskapliga i utredningen försvann totalt för mig när paniken spred sig över den låga svarsprocenten och man ville göra telefonintervjuer för att höja upp siffrorna. Vi i referensgruppen för utredningen skulle ringa runt till folk och försöka få in svar per telefon. Mitt bidrag i den referensgruppen var att snabbt få slut på den vansinnigheten. Sedan vet jag inte om det blev så mycket bättre av att utredarens stab fick ringa och ringa en massa samtal innan man kom upp i 20-talet svar per kommun. Att sex utvalda frågor skulle kunna vara så avgörande för hela frågebatteriet att man kan dra generella slutsatser för alla som inte svarat känns åtminstone för mig mycket tveksamt.

Trots det mycket tveksamma värdet av den här undersökningen så ger den ändå anledning till några reflexioner.

Är det ointressant att nästan 40 % tror att SKB är en myndighet – när många säger att på myndigheterna litar vi.

Är det ointressant att hälften av de tillfrågade tror att avfallet är farligt för människor i bara

1 000 år. Bara dubbelt så länge som SFR ska hålla. Kan det vara en förklaring till att man påstår att så många är positiva i bl.a. Östhammar. Finns det något samband med att SKB har haft informationskontor i alla förstudiekommuner.

Efter många års diskuterande har även SKB accepterat det 100 000-åriga perspektivet. Men det har tydligen inte allmänheten uppfattat. SKI, Statens kärnkraftsinspektion, talar nu faktiskt om att avfallet alls inte är ofarligt efter 100 000 år utan det är frågan om miljoner år.

Vid en hearing av myndigheterna i Oskarshamn den 8 oktober, och från vilken skriftlig rapport kommer omkring Lucia, framkom en hel del som borde ha varit intressant för denna fullmäktigeförsamling. Geologen Nils-Axel Mörner har påstått att grundvattnet kan föras upp till ytan på ett par hundra år och det bekräftade SKI. Det kan t.o.m. gå på 10 år eller ännu kortare tid under olyckliga omständigheter.

Vid behandlingen av FUD-95, SKB:s forsknings-, utvecklings- och demonstrationsprogram, krävde regeringen att SKB skulle göra en systemanalys, en samlad säkerhetsbedömning av hela slutförvarssystemet inkl SFL3-5. Denna analys saknas fortfarande.

Att två amerikanska forskare i en hittills undgängd rapport till SKI påstår att det sämsta läget för ett förvar är vid kusten borde ha stämt till eftertanke. Rapporten "Recharge-area repository in southeastern Sweden: Demonstration of siting concepts and techniques" av Clifford I. Voss och Alden M. Provost vid U.S. Geological Survey kommer att tryckas i SKI:s rapportserie. De två forskarna vid USA:s motsvarighet till SGU, Sveriges Geologiska Undersökning, har gjort rapporten på uppdrag av SKI. I sammanfattningen säger man bl.a... att den *sämsta* platsen för ett geologiskt slutförvar av KBS-typ är vid kusten. Beräkningar tyder på att ett läckage av farliga radioaktiva ämnen skulle kunna komma upp i biosfären redan efter några få år om slutförvaret ligger vid kusten, medan det kanske skulle ta 500 000 år om förvaret låg i inlandet. Rapporten visar även att förvaret bör placeras djupt under nivån för grundvattnet, om man strävar efter högsta säkerhet.

En första åtgärd borde vara att kräva en granskning av denna rapport. Har amerikanerna fel eller är det så "illa" att det finns fog för deras kritik så leder hur många borrhål som helst i Forsmark och Oskarshamn inte till ett dugg bättre underlag för en placering av lagret om det är så att säkerheten är det som är avgörande.

Vi som vill säga nej till s.k. provborringar beskylls för att säga nej till mer kunskap. Men den riktiga frågan som borde ställas är om den kunskap som provborringar ger leder till mer kunskap som för frågan framåt just nu.

De som tror att platsundersökningarna bara är fråga om några borrhål och inget mer händer har nog blivit desinformerade. Syftet med platsundersökningarna är att ta fram en ansökan om att få bygga ett slutförvar. Det är som SKB säger "skarpt läge".

Om vi menar allvar med att vilja ta ansvar och om vi tycker att säkerheten ska vara den avgörande lokaliseringsfaktorn, borde kommunfullmäktige åtminstone ha avvaktat med sitt beslut om ja till bl.a. provborringar tills man fått tillfälle att sätta sig in i aktuellt material samt att frågan om riskerna med en lokalisering till kusten blivit klarlagd.